

Gina B. Nahai

Anjel nad Teheránom

Čarovný a podmanivý príbeh utkaný zo snov.
The Boston Globe

Anjel nad Teheránom

GINA B. NAHAI

Anjel nad Teheránom

Z angličtiny preložila
Katarína Varsiková

slovar

Copyright © 1999 by Gina Barkhordar Nahai
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,
Bratislava 2003, 2016
Translation © Katarína Varsiková 2003, 2016

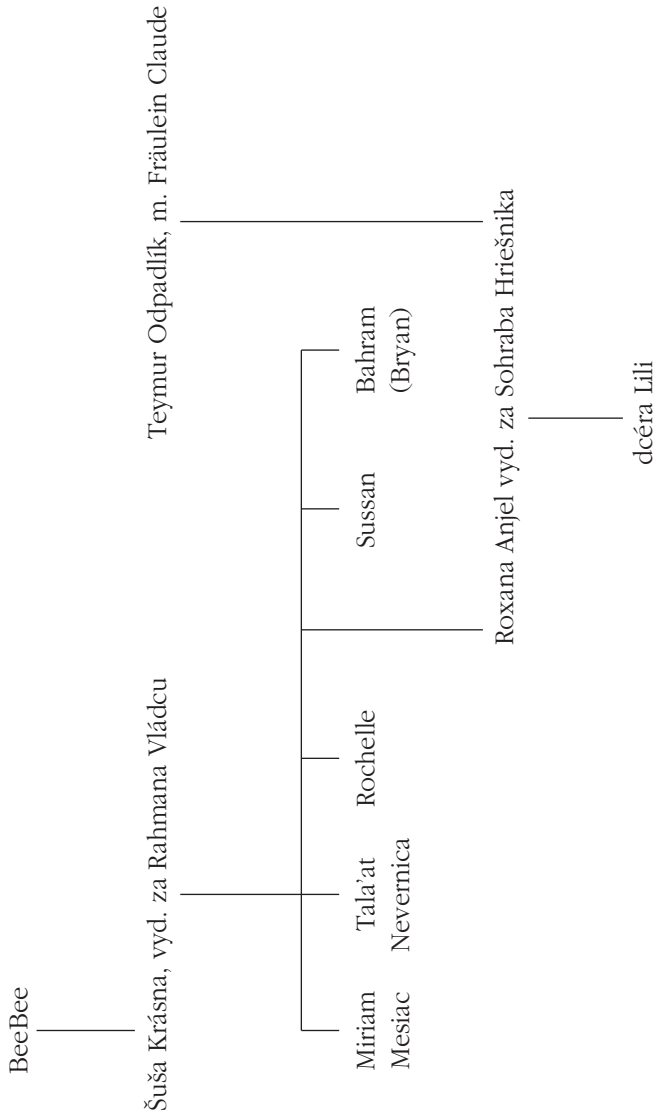
ISBN 978-80-556-2292-7

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovat'
ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými,
ani mechanickými a ani vo forme fotokópií, nahrávok, ani prostredníctvom
súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez
predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Alexandrovi Shabinovi Nabaiovi
Ashley Leile Nabaiovej
Kevinovi Cyrusovi Nabaiovi

Verte v zázraky

RODINA

Lili

Pozorujem svoju matku, takmer dvestokilovú, ako zo dňa na deň priberá, je taká mohutná, že sa už dva mesiace nevie postaviť, nezmesť sa cez dvere, iba ak by ich vysadili, dýcha tak hlučne, až psy brechajú na celú ulicu v Los Angeles, kde žije u svojej sestry. Klavír u susedov vydáva v čudných hodinách celkom šialené zvuky a nemôžem uveriť, že moja matka Roxana Anjel bola kedysi mladá žena s akvarelovými očami a priesračnou pokožkou, svojím smiechom dokázala umlčať svet a očariť mužov, medziiným môjho otca, čo za ňou kráčali mestom nevediac, prečo ju prenasledujú a čo spravila, ak zastane a odpovie na ich volanie, že bola taká ľahká a jemná, nedotknutá zákonmi gravitácie a lopotou ľudskej existencie, až jej narástli krídla, a raz večer, keď tma nadobudla farbu jej snov, odletela do hviezdnej iránskej noci, ktorá ju pohltila.

Vtedy sa celý Teherán otriasol prekvapením nad Roxaniným činom. Môj otec, čo ju miloval na úkor všetkých ostatných, sa vnoril do celoživotného smútku a viac sa z neho nevynoril. Ja som stála za ňou, keď zmizla na oblohe, a celé detstvo som strávil čakaním na jej návrat. Jej miesto pobytu a osud opriadli legendy. Moji priatelia si mysleli, že je mŕtva a pochovaná na dvore nášho domu na Ulici viery, a z jej smrti obviňovali otca a jeho rodičov. Roxanina najstaršia sestra Miriam Mesiak, ktorá ju celé detstvo vychovávala, si dala za cieľ nájsť ju aj napriek jej vôli.

Roxana Anjel letela ďalej, zemská príťažlivosť jej neprekážala, ani volanie tých, čo ju milovali, neobrátila sa, aby sa pozrela, akú spúšť spôsobila jej trinásťročná neprítomnosť, prechádzala z jedného mesta do druhého, prešla Irán a celé Turecko, žila v neznámych domoch na neznámych adresách, chudobná žena s prenikavými očami a apatickou, pomaly miznúcou krásou, nezastavila sa a nikomu z nás nedovolila, aby sme ju objavili, až kým sa jej pred niekoľkými mesiacmi nezačalo telo plniť záhadnou tekutinou, ako čudný jed jej vytekalo z kútikov očí, nadulo

ruky a nohy, že nimi nemohla pohnúť, a premenila kedysi čarovný hlas na chrapotavý šepot – to ju napokon prinútilo zastať.

Mala som päť rokov, keď ma matka opustila, a osemnásť, keď sa vrátila. Moja teta Miriam Mesiac mi vraví, že musím chápať Roxanin odchod ako naplnenie osudu, ktorý nedokázala ovládnuť, a opustenie vraj nebolo Roxaniným nápadom, ale výsledkom síl, čo sa dali do pohybu stáročia predtým, ako som sa narodila. Vraví, že Roxana sa stala utečenkyňou skôr než manželkou či matkou, už pred svojím narodením či počatím. Takto to v skutočnosti na svete chodí, vraví mi Miriam, na Západe i na Východe – ľudia sú len nástrojom ľahostajného osudu. Slobodná vôľa a vedomé rozhodnutia sú skôr výplodom mysle, aby sme nemuseli prijať skutočnosť absurdnej existencie. A tak podľa nej musím odpustiť Roxane, že odo mňa odišla bez slova rozlúčky, hoci ma počula volať, neodpovedala. Musím jej odpustiť, pretože odchod odo mňa a môjho otca bol pre ňu ťažší než pre kohokoľvek z nás.

A musím to vraj urobiť, Miriam na tom trvá, len na základe viedy – hoci je Roxana Anjel naspäť a leží v hostovskej spálni u Miriam Mesiac na Ulici veteránov v západnom Los Angeles, hoci sa na mňa díva očami plnými slz, potemnenými vedomím vlastnej hroziacej smrti a odmieta mi povedať čo len slovo na vysvetlenie.

Miriam Mesiac mi vyrozpráva príbeh mojej matky.

GETO
1938

Narodila sa roku 1938 ako dcéra Šuše Krásavice a jej muža krajčira Rahmana Vládca. Rodina žila v dvoch izbách, čo im prenajímala Šušina matka, hrôzostrašná BeeBee. Vlastnila v teheránskom židovskom gete tri domy a prenajímala samostatné izby tým, ktorí v zúfalstve privolili dodržiavať nehorázne podmienky a zdieračské pravidlá. Nerobila výnimku ani v prípade vlastnej dcéry a v gete sa šepkalo o tom, že Šuši nikdy neodpusťila ani týždenné nájomné.

Izby nemali dlážky ani okná, boli postavené z blata a hliny, na dvor viedli úzke výzgajúce dvere z drevených dosiek leda bolo a kostrbato zbitých klincami. Prvá izba slúžila ako manželská spálňa a krajčirská dielňa, v druhej rodina jedla a žila a zároveň slúžila aj ako detská spálňa.

Deti spávali vedľa seba na zemi, päť telíčok s prepletenými nohami a rukami pod jedinou prešívanou dekou. Natolko si zvykli na teplo svojich súrodencov, že ani jedno by nedokázalo zaspať v samostatnej posteli.

Raz, keď mala Roxana tri roky, prebudil ju čudný zápach. Posadila sa na hlinenej dlážke prikrytej pokrovcom a tenkým plátom, čo ju oddeľovali od hmyzu hmýriaceho sa v prachu. Bola chudým dievčatom, taká tenučká a ľahučká, že jej pohyby nikdy nikoho nerušili. Natiahla sa a zobudila Miriam.

„Snívalo sa mi, že som vtákom,“ povedala.

Miriam sa prebrala a obrátila k nej. Mala deväť rokov a po celý život sa starala o mladších súrodencov.

„Bolí ťa niečo?“ opýtala sa so zavretými očami.

„Nie, ale necítim si nohy.“

Miriam jej priložila ruku na čelo.

„Nemáš teplotu,“ skonštatovala. „Len pekne spi.“

O hodinu sa Miriam prebudila so strachom. Videla Roxanu na svojom mieste. Ostatné deti takisto spali. Zrazu si však uvedomila v izbe čudný pach. Namiesto zvyčajnej arómy pokožky a vla-

sov, zvyškov jedál, starých šiat a suchej, nemilosrdnej zeme, začítala Miriam Mesiac more.

Zapálila sviečku a poobzerala sa. Všetko sa zdalo v poriadku. Zrazu zbadala Roxanu, vlasy mala vlhké, ruky vystreté po bokoch a vznášala sa na lôžku z bieleho peria.

Roxana vyzerala krásne a pokojne, ponorená do svojich snov o ďalekých horách a smaragdových moriach, až si Miriam pomyslela, že ak by ju teraz niekto zobudil, zomrela by. Zostala teda ležať vedľa nej na páperovej posteli takého belostného odtieňa, že sa v mesačnom svetle zdala modrá, a dúfala, že aj ju navštívi tento sen.

Miriam vídala perie veľmi často, cítila Kaspické more, od ich mesta vzdialené tisíce kilometrov, toľko ráz, až sa niekedy bála, že sa Roxana utopí. Obávala sa, čo by sa stalo, keby ktosi perie objavil, a tak ho skryla v prikrývke. Rozpárala šev prstami a napchala perie k bavlnenému vnútru zožltnutému vekom a stenčenému opotrebovaním. No časom sa jej Roxanino tajomstvo stalo priťažkým bremenom. Raz, keď ovzdušie naplnila taká vlhkosť, až sa zmenila na perličky vody, ktoré zo stropu kvapkali deťom na tváre a vlasy, Miriam zavolať matku.

Šuša prišla bosá a ospalá, čador mala nedbalo ovinutý okolo pásu a chvíľu sa skláňala nad Roxanou, perie nevidela.

„Pozri!“ Miriam schmatla za hrst a priložila ho Šuši k tvári. „Často sa v noci zobudím a nájdem toto v jej posteli.“

Šuša zalapala po dychu, akoby do nej hrom udrel. Striasla sa iba raz, no s takou silou, až Miriam odhodilo. Videla, ako sa zo Šušinej tváre vytratila farba a pokožka zostala priehľadná.

„Kto o tom vie?“ spýtala sa Šuša.

„Nikto.“ Miriam si želala, aby ju nebola bývala zavolať. „Skrývala som ho. Nikto nič netuší.“

Práve vtedy sa v spánku strhla Tala'at, Šušina ďalšia dcéra. Prešla si rukou po krku a hrudi, zotrela si z pokožky pot a zašepkala čosi drsným hlasom svojmu imaginárnemu milencovi. Mala len osem rokov a okrem členov rodiny nepoznala nijakých iných mužov, no spaľovala ju túžba, surová, neutíchajúca vášeň, ktorá ovládne v dospelosti jej život.

Šuša sa odvrátila od Tala'at a vyšla von. Sadla si na schody, ktoré viedli zo spálne do dvora, a zavolať Miriam, aby si prisad-

la. Bola to fascinujúca žena, svojou tmavou pokožkou a očami znepokojujúcej krásy vyvolávala v tých, ktorí ju videli bez závoja, pocit zmätku a smútok. Akoby si svoju krásu neuvedomovala, možno sa za ňu dokonca hanbila.

„Chápeš, že o tom perí nesmieš nikomu nič povedať?“ spýtala sa Miriam.

Miriam prikývla.

„Vieš, odkiaľ sa berie?“

Miriam načala odpoveď, potom sa zarazila. Vyše tisíc rokov žili pod plášťom mlčania, pod pradivom tajomstiev, čo sa nad nimi rozprestrelí utkané z úcty k sile hovoreného slova a zo strachu z jeho dôsledkov. A tak Miriam neprehovorila, ani Šuša nepovedala Miriam, čo isto vedela, že perie v Roxaninej posteli pochádza z jej snov, v ktorých Roxana lieta ako vták, ako anjel nad rozľahlým, nekonečným morom, kam uniká z tesných hraníc geta, ani to, ako krídla a more niekedy pretečú cez okraj noci, preskočia hranicu medzi želaním a pravdou a vylejú sa do Roxaninej postele, aby prezradili jej túžby.

Na začiatku tragédie stála, ako to už býva, žena, ruská manželka rabína Lubovichera, ktorý prišiel do Teheránu koncom osemnásteho storočia hnaný cieľom poučiť Židov o ceste cnosti a správnosti. Na to si rabín priviedol manželku, štyri dcéry a mulicu s nákladom kníh a zvitkov, ktoré podľa jeho sľubov budú slúžiť na dosvedčenie jeho príhovorov a kázaní. Postavil chrám a s vervou vykonával svoje poslanie. Zakrátko sa mu podarilo presvedčiť Židov, že on je v otázkach zla a spôsoboch jeho predchádzania tou najväčšou autoritou pod slnkom. Keďže ženy boli tak často pôvodkyňami zla a prapríčinou toho, čo nazýval „aktom morálnej hanebnosti“, rabín napísal vlastnú bibliu s prikázaniami správneho ženského správania – zakazoval v nich prepychy smiechu, ktorý je príčinou ich lahtikárstva, prikazoval im prikryť si pri reči jednou rukou ústa, aby mužov neuvádzali do pokušenia odhaľovaním ružového a mäsitého vnútra svojich úst.

Aby bol príkladom hodným nasledovania, podriadil rabín svoju manželku a dcéry najprísnejším pravidlám. Zahalil ich do zadúšajúcich vrstiev čiernej látky, zakázal im prehovoriť, dokonca aj pred ženami, a nikomu neprezradil ich mená. Prinútil ešte aj správcu kúpeľov v gete, aby každý týždeň otvoril o dve hodiny skôr a umožnil jeho žene a dcéram odhaliť a okúpať sa osamote. Inak ostávali doma, tiché, vzdialené a podivuhodné vo svojej izolácii, medzi sebou sa dorozumievali gestami v strachu, že by ktosi iný okrem rabína začul ich hlas. Ľudia, čo podišli k dverám alebo stáli na streche a pozorovali ich, videli akoby skupinku hluchonemých pohybujuúcich sa v pomalej a ustavičnej hmle. Množili sa dohady o ich fyzickom zjave, ktorý rabín tak starostlivo ukrýva. Manželka je určite ohyzdná, domnievali sa Židia, má zajačí pysk, jazvy po kiahňach a možno nemá ani zuba, dcéry sa pravdepodobne podali vzhľadom na ňu. Preto ich rabín nikdy nepomenoval, vedel, že škaredá žena sa nikdy nevydá, a teda nemá vo

svete miesta. Za rabínovým chrbtom prezývali Židia jeho rodinu „Vrana a jej dcéry“.

Vrana žila takýmto spôsobom mnoho rokov, a rovnako by sa jej príbeh aj skončil, nebyť sviatku Jom Kipur roku 1800, keď sa odrazu zbláznila. Ako vždy v tento deň Boh zoslal neznesiteľnú horúčavu, čím najväčšmi zneprijemnil život Židom, ktorí sa nesmeli počas tridsiatich hodín napiť. Húfy potkanov a škorpiónov, normálne pochodujúcich po zemskom povrchu, zaliezli hlboko do zemských puklín, aby našli chládok. Krátko pred poludním bol Lubovicherov chrám plný veriacich ľutujúcich svoje hriechy. Muži sedeli vo svätyni a modlitebné knižky im vlhli v spotených rukách. Ženy stáli vonku na dvore, potili sa pod závoji a šuškali si medzi sebou o najnovšom škandále v gete. Zrazu začuli zvuk a obrátili zrak hore.

Ktosi spieval. Mala mätko plynúci hlas, taký, čo sa vinie z pier a za ním sa rinie chladný prúd, steká na mužské telo a rozpaľuje stehná túžbou. Bol to necudný hlas, slobodný, nespútaný. Spieval starú pieseň lásky, ktorú smeli spievať len muži najnižšej kasty, zabávači. Najskôr začuli spev ženy vo dvore, potom muži a napokon rabín. Všetci sa pozreli hore cez vrstvu žltej horúčavy stúpajúcej z vyprahnutej zeme a uvideli nahú Vranu.

Bola belostná ako spenené vody riek, plavá od hlavy až po päty, štíhla, s krivkami a vôňou, o akých sníva každý roztúžený muž. Vošla do chrámu so zatvorenými očami, dlaňami vytvorila po bokoch úst trubu, ktorou sa hlas niesol ešte ďalej. Nasledovali ju štyri dcéry, dosiaľ zahalené a akoby v tranze z jej spevu. Pri jedinom pohľade na ňu rabín očerňel od zlosti.

Zastaute briešnicu! chcel zajačať, ale hlas mu zlyhal. Zúfalo pozoroval svoju ženu, ako kráča chrámom, obišla kazateľnicu a vyšla von. Ženy, čo ju videli, syčali od závesti, muži si vrývali do pamäti každú centimeter jej tela a odovzdávali spomienku svojim potomkom, nečudo, že sa všetci pobrali von za ňou.

Kráčala ulicou nasledovaná dcérami a zástupom. Prešla cez hlavné námestie, kde ešte pred chvíľou nebolo okrem svorky žltých psov živej duše, cez tiché aleje a strnulé oblúky ulíc geta, popri biednych domoch a smutných obchodoch, kde jej manžel zakázal smiech, až došla k bráne, ktorá spájala geto s ulicami Teheránu. Napokon prestala spievať a obrátila sa k svojim dcé-

ram. Oči mala prázdne ako šialená žena, a keď sa usmiala, dych jej voňal vodou.

Vzápätí zmizla v nemilosrdnom slnku Dňa zmierenia.

Jej odchod by bol pre rodinu dostatočne zničujúci, aj keby si ho nik netrúfol zopakovať. No jeho ničivé účinky znásobila séria útekov ďalších ženských potomkov, ktoré sa vyskytli v každej nasledujúcej generácii. Vranina najmladšia dcéra odišla z domu ako štrnásťročná a nikdy viac o nej nevedeli ani nezačuli. Jej vnučka ušla vo veku deviatich rokov a pridala sa ku skupine tureckých Cigánov táboriacich v horách, týčiacich sa nad Teheránom. Iné dievčatá utiekli s banditmi, dali sa uniesť nomádmi, predali sa kupcom s kurvami. Istá žena, Šušina stará mama, sa vrhla do rieky Karaj v nádeji, že ju odnesie do mora. Fialová a dobitá zhnila na južnom brehu rieky. Šušinu tetu na úteku zase chytil jej otec a priviedol ju domov. Zvyšok života strávila priviazaná lýtkami o stĺp z tehál.

Šuša Krásavica vyrástla na príbehoch o túlavých predkyniach, z ktorých mnohé blúdili nahé a zúbožené púšťami v iránskom vnútrozemí, vzbudzovali ľútosť dokonca aj v škorpiónoch, chceli sa vrátiť domov a prosiť o milosť, ale nedovolili im. Ako dieťa cítila poníženie samotárky a vyvrheľky, strach z možnosti „zostať“ a zostarnúť ako stará dievka. Vyrastala v podozrení, že aj ona možno raz ujde, pretože „to má v krvi“.

Otec zomrel, keď mala dva roky. Matka BeeBee ju vychovala za rodinným obchodom s ovocím a so zeleninou, uprostred hnijúcich plodov pre moslimov pristarých a príliš zapáchajúcich. Podľa zákona totiž nesmeli Židia dostávať čerstvé produkty. BeeBee bola k svojim zákazníkom drsná a k Šuši krutá, bez rozpakov odmietla podať červavé jablko žobráčke s mrzáckym dieťaťom pri prsníku. Šušu učila poslušnosti pomocou palice z granátovníka, až jej krv tiekla z dorážanej pokožky. V snahe zabrániť, aby Šuša naplnila osud a utiekla z domova, BeeBee nasledovala príklad svojho otca a zväzovala Šuši v spánku členky.

Šuša vyrastala tichá a smutná, plná strachu, sotva dokázala prehltnúť jedlo, ktoré jej matka podala, presvedčená, že zomrie osamelá a nevydatá, začala zbierať odstrižky látky na vlastný rubáš. Pravdaže, nemala veľa čitateľov, jej meno bolo pošpinené Vraniným dedičstvom, no matka ju už vopred upozornila, že aj keby sa zjavil nápadník, nedovolí Šuši vydať sa.

„Skoncujem s touto hanbou,“ vyhlásila BeeBee. „Ak sa vydáš, narodí sa ti dcéra ako mne, ujde, alebo ujde jej dcéra. Zostaneš bezdetná a tým zmeníš náš osud.“

Vo svojich štrnástich bola Šuša taká krásna, že jej BeeBee zakázala pozrieť sa do zrkadla zo strachu z márnivosti a neposlušnosti. V šesťnástich dostávala ponuky na sobáš od dohadzovačov bohatých moslimov, ktorí pre nich hľadali široko-ďaleko najkrajšie devy do háremov. V osemnástich dokončila rubáš a v presvedčení, že sa nikdy nestane matkou, plakala horké slzy do nádoby, ktorú zdedila po utečenej tete. Na znak svojho smútku vždy slzy na jediný dúšok vypila. V predvečer sviatku Šavóút bola BeeBee v Teheráne zháňať tovar. Nasledujúci deň otvorila Šuša obchod ako obvykle o piatej ráno, predtým než chlap, čo predával pitnú vodu, začal svoju pochôdzku. Strávila dopoludnie handrkovaním o cenu každúckého kúska zeleniny. Okolo poludnia vošiel Rahman Vládca – Šuša práve odtrhávala zvädnuté listy z hlávky šalátu – a zamiloval sa.